

AKTUÁLNOST OPERAČNÍHO UMĚNÍ A TAKTIKY SOVĚTSKÉ ARMÁDY VE VELKÉ VLASTENECKÉ VÁLCE

Vstoupili jsme do období 40. výročí vyvrcholení národně osvobozenického boje českého a slovenského lidu a osvobození naší vlasti Sovětskou armádou. Bude to příležitost, abychom si připomenuli události, z nichž se zrodila naše svoboda a socialistická přítomnost. Tyto události mají svůj základ v boji SSSR proti fašismu, v obsahu a výsledku Velké vlastenecké války Sovětského svazu.

Sovětská armáda přesvědčivě prokázala v průběhu Velké vlastenecké války své historické poslání, které plní i v současné době jako mohutný faktor ochrany míru a pokroku ve světě.

Zkušenosti z Velké vlastenecké války mají pro sovětský lid a jeho ozbrojené síly mimořádný význam. Jsou však také cenným zdrojem poučení pro ostatní socialistické státy a jejich ozbrojené síly, což platí v plné míře i pro ČSLA.

Čemu učí zkušenosti z Velké vlastenecké války, jaká jsou její nejdůležitější poučení?

Především, že vítězství SSSR nebylo náhodné, jak to doposud tvrdí buržoazní falsifikátoři dějin. Vítězství sovětského lidu a porážka sil fašismu a militarismu byly dějinně historicky podmíněnými a zákonitými. Zdrojem síly SSSR byla socialistická ekonomika, sociálně politická a ideová jednota společnosti, sovětské vlastenectví a bratrství národů SSSR, semknutost kolem komunistické stra-

ny a bezpříkladné hrdinství i statečnost sovětských lidí. Významným zdrojem vítězství byly sovětské ozbrojené síly, sovětská vojenská věda a sovětské vojenské umění.

Ve válce se jasně projevily typické rysy sovětské vojenské vědy: stranickost, třídnost, tvořivost, smělost a pružnost operačně taktického a strategického myšlení, objektivnost a vědecké předvídaní.

Sovětskému vojenskému umění byly vlastní takové charakteristické rysy, jako vysoká bojová aktivita, cílevědomost, pružnost ve volbě forem a způsobů bojové činnosti, které odpovídají měnícím se podmínkám a situacím. Sovětská strategie vyřešila složité otázky rozvoje ozbrojených sil se současným vedením strategické obrany v nepříznivých podmínkách na počátku války, vynikajícím způsobem převzala iniciativu a vedením útoku dosáhla úplného zničení nepřítele.

Sovětské operační umění dosáhlo ve Velké vlastenecké válce vysokého stupně dokonalosti, stejně jako taktika všech druhů ozbrojených sil a druhů vojsk.

V průběhu Velké vlastenecké války byly operační umění a taktika obohaceny o nové poznatky. U pozemních vojsk byly rozvíjeny teorie vedení armádních a zejména frontových operací, a to jak útočných, tak i obranných. Za útoku byly řešeny nově problémy palebného ničení nepřítele. Efektivnosti palebných úderů bylo docilováno dovedným organizováním dělostřeleckého a leteckého útoku, které vytvářely podmínky k ničení nepřítele.

Podstatu útočných operací tvořily předválečné teorie hluboké útočné operace a boje. Tyto principy byly obohaceny novými závěry, spojenými zejména s vedením následných frontových a armádních operací v hloubce nepřátelské obrany. Byl vyřešen problém rychlého prolomování nepřátelské obrany a rozvíjení útoku, čehož se dosahovalo dovedným soustředěním sil a prostředků na hlavních směrech, hlubokým členěním operačních sestav armád a frontů, nenadálostí úderů, mohutným dělostřeleckým a leteckým útokem, účinným palebným ničením nepřítele do celé hloubky jeho obrany. Kvalitativně novým bylo vytváření armádních a frontových rychlých skupin z tankových a mechanizovaných svazků a svazů, což umožňovalo zvyšovat tempo útoku i jeho efektivnost, dosahovat rozhodného a manévrového charakteru.

Dále byly rozpracovány otázky odolnosti operační obrany, zvláště z protitankového hlediska. Systém protitankových rajónů, dělostřeleckých protitankových záloh, pohyblivých odřadů zatarasovacích, protitankových minových polí rozmístěných do hloubky, především na tankových směrech spolu s budováním obrany a jejím ženíjním zabezpečením umožňoval sovětským vojskům odrážet hromadné útoky německofašistických tanků a mařit zámysl nepřítele.

Nově byla rozpracována teorie použití tankových armád a sborů, které tvořily druhý sled frontu a byly používány k vedení protiúderů a k samostatným obranným operacím, což zvyšovalo aktivnost a odolnost obrany a vytvářelo podmínky pro přechod do protiútku a jeho přerůstání ve všeobecný útok.

Také taktika byla obohacena řadou nových poznatků a závěrů. Rozvoj principů útočného boje spočíval v soustředování sil a prostředků na rozhodujících směrech, růstu členění bojové sestavy do hloubky, zkracování doby dělostřelecké přípravy při současném zvýšení její mohutnosti, nepřetržitosti působení letectva a dělostřelectva na uskupení nepřítele a v organizování vzájemné součinnosti.

Rozvoj taktiky Sovětské armády se ve svém důsledku projevil v neustálém zvyšování tempa a hloubky postupu. V operacích třetího období Velké vlaste-

necké války (1944—1945) bylo hlavní pásmo nepřátelské obrany zpravidla prolamováno již první den útoku. Často se již v průběhu prvních dnů podařilo překonat celou taktickou hloubku nepřátelské obrany, což příznivě ovlivnilo celý průběh útočné operace.

Široce byla rozvinuta teorie a praxe střetného boje, jehož podíl na všeobecném růstu dynamičnosti bojové činnosti neustále vzrůstal. Nově byly rozpracovány i některé závěry o obranném boji. Např. vedení obrany na široké frontě omezenými silami. Cílem této obrany bylo dovednou organizací systému paleb všeho druhu, širokým využitím ženijních zátarasů, pružným manévrem silami a prostředky a vysokou aktivností vojsk udržet důležité prostory a objekty.

Neosvědčila se ohnisková, málo hluboká obrana, kterou vojska používala na počátku války. Vývoj obrany pokračoval narůstáním její hloubky, palebné nasycenosti, protitankové odolnosti, aktivity a manévrovosti. Proti nepřátelskému útoku při hromadném použití tanků a pěchoty budovala sovětská vojska hluboce členěnou obranu. Taktická hloubka obrany dosahovala až 20 kilometrů. Obrana byla budována na principu rotních protitankových bodů a protitankových praporených rajónů, systému palby, ženijních zátarasů a soustředování protitankových prostředků na tankových směrech.

Rovněž byly rozvinuty a teoreticky rozpracovány otázky taktiky a operačního umění vojenského letectva, námořnictva a vojsk protivzdušné obrany státu.

Vývoj prostředků vedení ozbrojeného zápasu, kvalitativní a kvantitativní růst výzbroje a bojové techniky ovlivnil způsoby vedení bojové činnosti, což vedlo ke změnám v organizaci vojsk.

Se zdokonalováním způsobů bojové činnosti probíhal i intenzivní proces změny organizační struktury útvarů, svazků a svazů. Organizační formy byly měněny a přizpůsobeny vedení války, operací a boje.

V poválečných letech zaznamenala sovětská vojenská věda velký rozvoj. Pokračuje v zevšeobecnování a tvůrčím promýšlení zkušeností z Velké vlastenecké války, přitom současně rozpracovává základní směry zdokonalování soudobých zbraní, vojenské techniky, analyzuje jejich vliv na způsoby vojenské činnosti a na strukturu armády, studuje možný charakter válek v současné epoše, řeší otázky rozvoje vojenského umění i všeobecné problémy výstavby ozbrojených sil.

Při rozpracování nových otázek sehrává důležitou úlohu vojenskohistorický výzkum. Zevšeobecnuje zkušenosti získané v bojích, obohacuje chápání podstaty a charakteru soudobých válek a vojenského umění, zkoumá principiální otázky vojenství. Využíváním bojových zkušeností z minulosti vojenskotheoretické myšlení úspěšně analyzuje problémy strategie, operačního umění a taktiky, výcviku a výchovy vojsk, týlového zabezpečení, určuje perspektivy zdokonalování zbraní a bojové techniky, zkoumá další otázky výstavby ozbrojených sil.

Je naprosto jasné, že v rozvoji armády, v jejím doplňování novými druhy zbraní a bojové techniky, zvláště raketovými a jadernými zbraněmi, ve změnách způsobů a forem bojové činnosti, jakož i v organizační struktuře vojsk nelze spoléhat pouze na zkušenosti z minulosti. Sám život si vynutil, že spolu se zkoumáním historických zkušeností je nutné více a hlouběji studovat problémy soudobé války, vliv vědeckotechnické revoluce na vojenskou teorii a praxi, základní změny v našich ozbrojených silách, v armádách pravděpodobného nepřítelů i vojenskopolitickou situaci ve světě.

Přes tento zákonitý vývoj vojenství neztratily bojové zkušenosti a teoretická poučení z Velké vlastenecké války v mnoha směrech svůj význam ani v současných podmínkách.

Zavedení nových bojových prostředků zvýšilo všestranně požadavky na vojška. Přitom však stejně jako v minulosti patří rozhodující úloha ve válce, v operaci, v boji člověku, který dokonale ovládá zbraně a bojovou techniku, jakož i všechny formy vedení bojové činnosti, člověku s vysokými morálními a bojovými kvalitami, který je plně oddán věci socialismu.

V letech Velké vlastenecké války politické orgány a stranické organizace v armádě upevňovaly u vojáků socialistické ideály, morálku, odpovědnost za obranu vlasti. V současnosti vzrůstá význam stranickopolitické práce a mnoho pozitivního můžeme právě aplikovat z období Velké vlastenecké války.

Ve Velké vlastenecké válce byla rozvíjena teorie hluboké útočné operace. V současnosti získaly fronty a armády možnosti vést operace do větší hloubky a vyšším tempem, než jakého dosahovala vojska ve Velké vlastenecké válce. Operace se staly dynamické a složité, což vyžaduje podrobnější koordinaci činnosti při organizování operační činnosti.

Sovětská armáda uplatňovala s velkým mistrovstvím princip hromadění sil a prostředků na rozhodujících směrech.

V útočné operaci to bylo zabezpečováno správným zvolením hlavního úderu, zpravidla na slabé místo nepřátelské obrany, a soustředěním zde sil a prostředků, jež vytvořily kvantitativní a kvalitativní převahu. Např. v operacích Sovětské armády, které byly vedeny v letech 1944—1945, na úsecích průlomu frontů a armád (přibližně 7—12 % šířky útočného pásma) se soustřeďovalo 50—80 % střeleckých vojsk, 60—80 % dělostřelectva, 80—100 % tanků a letectva. Takové soustřeďování zabezpečovalo naprostou převahu sil a prostředků nad nepřítelem.

Tento princip má velký význam také v současné době. Ve způsobech jeho realizace však došlo k závažným změnám. Soustředění hlavního úsilí v operaci je možné jen za podmínky rozptýleného a rozčleněného uskupení sil a prostředků. Vytvářet hustá operační uclnění v omezených prostorech je vyloučeno. Z hlediska získání převahy nabyly rozhodující význam především jaderné zbraně a soustředění vojsk s vysokou manévrovostí, tj. tankových svazků, na směrech úderů.

Základem úsilí fronty a armády v operaci se stalo použití většiny raketových a jaderných zbraní proti hlavním uskupením nepřátelských vojsk, především proti jeho jaderným prostředkům, bez jejichž zničení nemůžeme počítat s úspěchem. Z hlediska dosažení cílů operace byla zvýšena důležitost správného určení hlavního úderu, který má rozhodující význam.

Z Velké vlastenecké války máme mnoho vhodných příkladů obklíčení vojsk a jejich zničení. Avšak tehdy se tento úkol plnil postupně. Zkušenosti z uvedených operací jsou v soudobých podmínkách obohaceny o větší možnosti vojsk, hlavně využití jaderných zbraní, které umožňují řešit tento úkol v krátkých lhůtách bez nutnosti vytvářet vnější a vnitřní kruh obklíčení.

Tanková a mechanizovaná vojska si nejen udržela význam z průběhu Velké vlastenecké války, ale rovněž se zvýšila jejich důležitost v současných podmínkách. Tanková vojska mohou nejlépe využívat výsledků jaderných úderů a vést útok na nejdůležitějších směrech.

Předpokládáme, že vojska v útoku budou postupovat za silnými předsunutými odřady. Ke studiu se nabízí celá řada poznatků a zkušeností Sovětské

armády, jako např. z běloruské, jasko-kišiněvské nebo viselsko-oderské operace.

V průběhu Velké vlastenecké války bylo zdokonalováno vojenské umění Sovětské armády i při vedení obranných operací. Dokazují to přesvědčivě výsledky při obraně Moskvy, Stalingradu a Kurska. Je předpoklad, že na pozemním válčišti můžeme obranu používat stejně jako ve Velké vlastenecké válce — s cílem ušetřit síly, získat čas, upevnit dosažený úspěch, dále k odrázení útoku nepřítele, který je v převaze, nebo za situace, kdy bude spotřebována jaderná munice a nebude možné změnit situaci ve vlastní prospěch. Přitom zde kromě zásad uplatněných v průběhu války vystupuje řada nových požadavků, a to zvláště, aby obrana byla protiatomová a protiraketová.

Zavedení nových prostředků ozbrojeného zápasu poskytlo obránci ve srovnání s minulou válkou podstatně větší možnosti zmařit či oslabit útok nepřítele.

V souvislosti s použitím raketových a jederných zbraní se ve srovnání s Velkou vlasteneckou válkou zvýšila úloha všestranného zabezpečení operačních svazů v operaci. Rozhodující význam nabyl především průzkum, OPZHN, boj s nepřátelskými radioelektronickými prostředky a řada dalších.

Důležitou otázkou za Velké vlastenecké války na všech stupních bylo řízení a velení vojskům. Postupným využíváním bojových zkušeností se stalo řízení a velení vojskům racionálnější a efektivnější. V tomto směru získané zkušenosti mají velký význam pro poznání, ale do značné míry si udržují svůj praktický význam i v soudobých podmínkách.

Cílevědomost, pružnost a reálnost operačního a taktického plánování se výrazně projeví ve všech operacích Velké vlastenecké války. Při vyhodnocování operační a taktické situace velitelé svazů a svazků hluboce pronikali do zámyslů a plánů nepřítele, dovedně zajišťovali jeho slabá místa a využívali jich k vedení rozhodujících úderů. V plánování velitelé a štáby přikládali zvláštní význam morálně politickému a vojenskotechnickému faktoru jak vlastních vojsk, tak i vojsk nepřítele.

Zkušenosti z války nejednou ukázaly, že čím včasněji bylo přijato rozhodnutí, tím pružnější a reálnější bylo plánování a tím i větší naděje na úspěch. Na plány operací a boje nebylo pohlíženo jako na neměnné schéma, ale jako základ tvůrčího velení vojskům.

Nové prostředky a způsoby vedení války, zavádění soudobých druhů zbraní a bojové techniky se odrážejí ve formách a metodách velení vojskům a vyžadují kriticky zhodnotit získané zkušenosti a dovedně jich využívat v praktické přípravě vojsk. Tyto zkušenosti si udržují svoji životnost a je nutné s nimi počítat i v soudobých podmínkách, stejně jako s mnoha dalšími faktory, jako jsou daleko větší měřítka bojového použití sil a prostředků, růst prostorového rozmachu bojové činnosti, možný růst ztrát na lidech a materiálu, složitost součinnosti a velení atd.

Zvětšení pohyblivosti a manévrovosti vojsk, celkové narůstání dynamičnosti situace vyžadují zkrátit čas na přípravu operace a boje. Jestliže v letech Velké vlastenecké války předcházelo zpravidla každé operaci přípravné období, jehož doba byla několik dnů i týdnů a pro organizaci útočného boje na stupni divize—pluk zpravidla činila 5—7 dnů, potom v současné době nemůžeme počítat s tak dlouhou dobou. Je pochopitelné, že operace a boj se budou velmi často organizovat v průběhu pokračující bojové činnosti, ve složitých podmínkách.

Ve Velké vlastenecké válce řídili velitelé a štáby vojska, která působila zpra-

vidla v kompaktních bojových uskupeních na relativně vymezeném prostoru, nyní se však situace změnila. Bojová uskupení svazů, svazků a útvarů budou rozptýlena do šířky a hloubky, vojska povedou bojovou činnost na samostatných směrech, mnohdy s velkými mezerami, často bez styku se sousedy. Proto velitelé a štáby budou využívat k velení pohyblivá velitelská stanoviště, organizovat boj v krátké době, v podmínkách manévru a v omezeném čase.

Zkušenosti z operačního umění a taktiky Sovětské armády ve Velké vlastenecké válce mají praktický i teoretický význam a platnost i v epoše vědeckotechnického pokroku ve vojenství. Můžeme je posuzovat z širokého hlediska, hodnotit jejich klady i nedostatky. Operační umění a taktika závisí do značné míry na umění, schopnostech a znalostech lidí. Jejich studium ukazuje, jaká východiska nacházeli sovětské velitelé ze vzniklé situace, jak překonávali obtíže a dosahovali úspěchu, jakých chyb se dopouštěli, jak tyto chyby napravovali atd. To všechno může obohatit zkušenosti vojenských kádrů i v současné době. Studium těchto zkušeností, vývoje operačního umění a taktiky vede k poznání, jak a v jakém směru vývoj techniky a bojového umění příslušníků ozbrojených sil působí na zdokonalování operačních a taktických forem bojové činnosti.

Uvedené poučení z Velké vlastenecké války nemožno zdaleka vyčerpávat všechny hodnoty vojenských zkušeností, které získaly sovětské ozbrojené síly, ale i československé vojsko v SSSR. Úkolem důstojnického sboru, zejména mladé generace, je hluboce studovat tyto zkušenosti, dovedně využívat všechna platná poučení z války. Strana nás učí, že praktické využívání zkušeností z historie neznamená jejich mechanické kopírování a přenášení do naší současné činnosti. Úspěch přináší pouze reálné a promyšlené spojování historických zkušeností s problémy současnosti. Osvojení si historických zkušeností, tím více zkušeností tak složitých společenských jevů jako je válka, dávají užitek jenom tehdy, vycházejí-li z principů marxismu-leninismu, hlubokého, objektivního a tvůrčího zkoumání dějinných událostí.

Dnes je ve světě zcela jiná situace a jiný poměr vojenskopolitických sil. Bojové možnosti prostředků vedení války prodělaly revoluční kvalitativní změny. Proto podstata využívání zkušeností z Velké vlastenecké války netkví v tom, abychom hledali vnější podobnost jevů, opakovatelnost historických událostí. Rozhodující je najít hluboké procesy, historické zákonitosti, nejdůležitější faktory rozvoje vojenského umění, studovat příčiny, které podminily průběh a výsledky Velké vlastenecké války. Pouze cestou analýzy dialektické vzájemné souvislosti dějinných událostí minulé války, zjištěním jejich příčin a závislosti můžeme stanovit logickou posloupnost dějinného procesu, a na tomto základě rozvíjet soudobé vojenství a aplikovat je při zvyšování bojeschopnosti ČSLA, a tím naplňovat úkoly stanovené pro naši armádu XVI. sjezdem KSČ.

Ve složité a rozporuplné mezinárodní situaci je důležitější než kdykoli v minulosti brát v úvahu poučení, která plynou z minulé války. Zkušenosti z druhé světové války a Velké vlastenecké války SSSR učí národy bdělosti vůči agresivním silám imperialismu, vést rozhodný odpor proti jejich nebezpečným plánům. Zkušenosti nás učí, že čím pevnější je svazek mírumilovných sil, čím větší je jejich vojenská síla a čím pevnější je socialistické společenství, tím spolehlivější jsou záruky míru a socialismu. Tyto požadavky naplňuje Varšavská smlouva, která je spolehlivým nástrojem upevňování obranyschopnosti zemí socialismu.